

'Bibliotheca Thysiana'

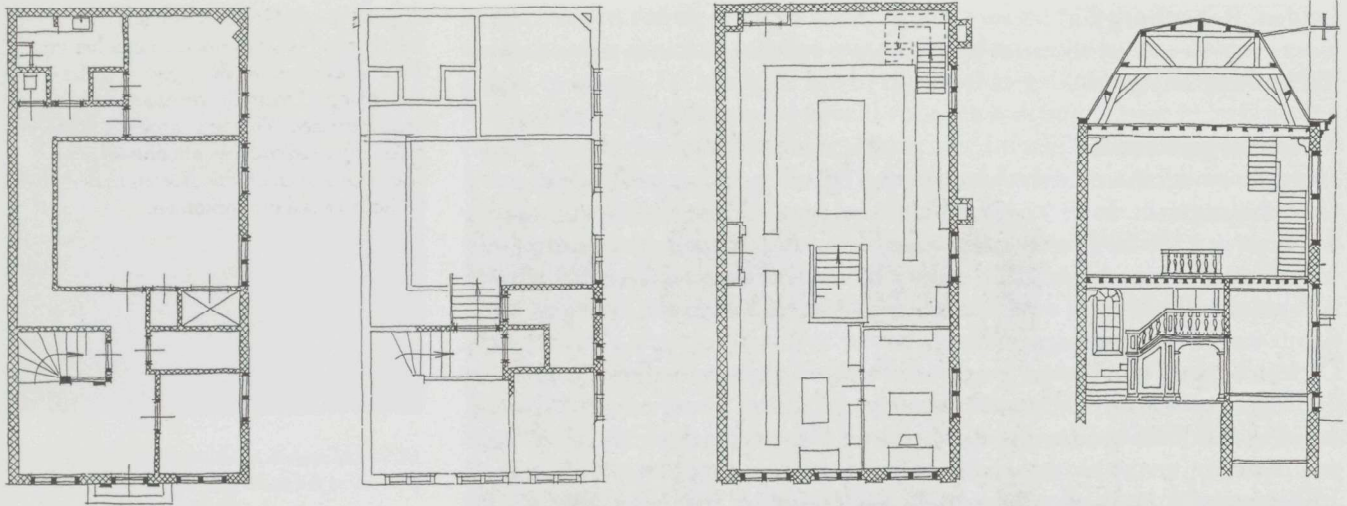
Situatie en geschiedenis

Het gebouw ligt aan de westzijde van het Rapenburg, op de hoek van de Groenhazengracht. In de 17de en 18de eeuw ontwikkelde het Rapenburg, dat reeds in 1386 bij de stad was gevoegd, zich tot een woongebied voor welgestelden. Het midden-17de-eeuwse bibliotheekgebouw sloeg met zijn verfijnde architectuur in de stijl van het Hollands Classicisme, geen gek figuur tussen de huizen der patriciërs.

Dit kon bepaald niet gezegd worden van zijn voorganger op deze plaats. In de 16de eeuw stond hier een woonhuis op een erf van 40 meter diep, met een achterkeuken, een hooiberg, een stal en twee kamerwoningen. De hooiberg is nog te zien op stadskarten van Pieter Bast (1600) en Joh. Blaeu (1633). In 1605 werden de kamerwoningen los verkocht en werd het huis zelf wat opgeknapt: er werd een stedelijke subsidie uitgekeerd omdat het rieten dak (!) door een 'hard' dak was vervangen. Het huis bezat slechts één stookplaats. In 1627 ging het huis, zonder de achterkeuken, voor het bescheiden bedrag van f 855 over in handen van Johan van Wevelinchoven, raad en pensionaris van

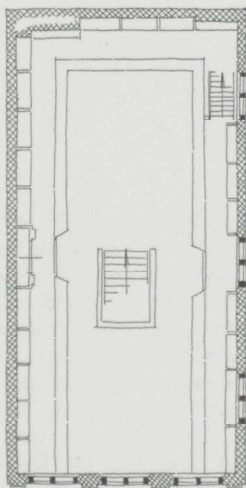
Lijstgevel met pilasters uit 1655 naar ontwerp van Arent van 's Gravesande. De begane grond is opgevat als basement voor de pilasterstelling. Dit correspondeert met de inwendige indeling van het gebouw. Beneden zijn slechts een custoswoning en een hal vanwaar een monumentale trap opvoert naar de bibliotheekzaal op de verdieping. Opvallend is het ontbreken van een fronton. Door de geringe breedte van de gevel behoorde een middenrisaliet, zoals bij 'de Onbeschaamde' in Dordrecht (p. 277), niet tot de mogelijkheden.

Toestand voor de restauratie naar een opmeting uit 1950: begane grond, tussenverdieping, verdieping (bibliotheek) en dwarsdoorsnede.

Leiden, die woonde in het buurpand aan de zuidzijde. Hij gebruikte zijn aanwinst voor de verhuur. Op 10 mei 1654 verkocht hij het huis voor *f* 1500 aan Marcus du Tour, die zes dagen later voor *f* 1300 de hand wist te leggen op de belendende achterkeuken.² Du Tour was een diplomaat uit Den Haag. Hij handelde niet voor zichzelf maar als executeur-testamentair van zijn aangetrouwde neef Johannis Thys, die het jaar daarvoor op 32-jarige leeftijd was overleden.

Deze Johannis Thys was in 1621 geboren in Amsterdam. Na het overlijden van zijn vader verhuisde hij op 13-jarige leeftijd naar Leiden, naar zijn tante Catharina Thys, die gehuwd was met Constantinus l'Empereur. Voor de jonge Thys werd deze overgang van de koopmansstad Amsterdam naar de universiteitsstad Leiden bepalend voor zijn ontwikkeling. Zijn pleegvader l'Empereur was hoogleraar en schreef zijn jonge neef direct in als student in de letteren. Deze maakte in 1646-'48, ter voltooiing van zijn opleiding, een reis door Frankrijk en Engeland, waar hij aan diverse universiteiten voor korte tijd stond ingeschreven. In 1652 promoveerde hij te Leiden in de rechten. Voordat hij in 1653 overleed, benoemde hij Marcus du Tour, die gehuwd was met een dochter van zijn pleegouders, tot uitvoerder van zijn laatste wil, met als opdracht 'dat mijn bibliotheeq (...) sal werden geemployeert tot pablycke dienst der studie'. Du Tour moest zorg dragen voor 'de bouwinge van een bequaame plaats (...) tot bewaringe der voorsz Bibliotheeqe ende de wooninge eeniger studenten mitsgaders van den custos ofte opsiender van deselve Bibliotheeqe', waarvoor een geldbedrag van *f* 20.000 werd uitgetrokken.³ Thys was in het bezit geweest van een brede belangstelling en had zich sinds 1635 toegelegd op het verzamelen van boeken, die niet zelden in reeksen tegelijk waren aangekocht. Kennelijk had hij de plannen voor een bibliotheekgebouw nog voor zijn dood met Du Tour besproken, want door de executeur-testamentair werd een grote voortvarendheid aan de dag gelegd. Binnen een half jaar kocht hij het huis met achterhuis aan het Rapenburg, zodat hij beschikte over een regelmatig perceel van 25 voeten breed en 50 voeten lang (ruim 7,5 bij 15 meter). Binnen een jaar werd met bouwen begonnen. Voor een ontwerp had Du Tour zich gericht tot de Leidse stadsarchitect Arent van 's Gravesande. Een van de eerste posten in het rekeningenboekje betreffende de bouw, luidt althans: 'aen den fabriek der stat Leyden voor eniege stant en gront teekeningen mitsgaeders andere vacatien *f* 34,8.⁴ De tekeningen zijn niet bewaard.⁵ Van 's Gravesande was een voor de hand liggende keuze. Met de bouw van de Lakenhal en de Marekerk, beide vanaf 1639, was zijn faam gevestigd tot ver buiten Leiden. In 1645 ontwierp hij, hemelsbreed slechts 100 meter verwijderd van de Thysiana, een monumentale poort voor de St. Jorisdoelen. In 1650 adviseerde hij bij de Hervormde Kerk in Maassluis. In

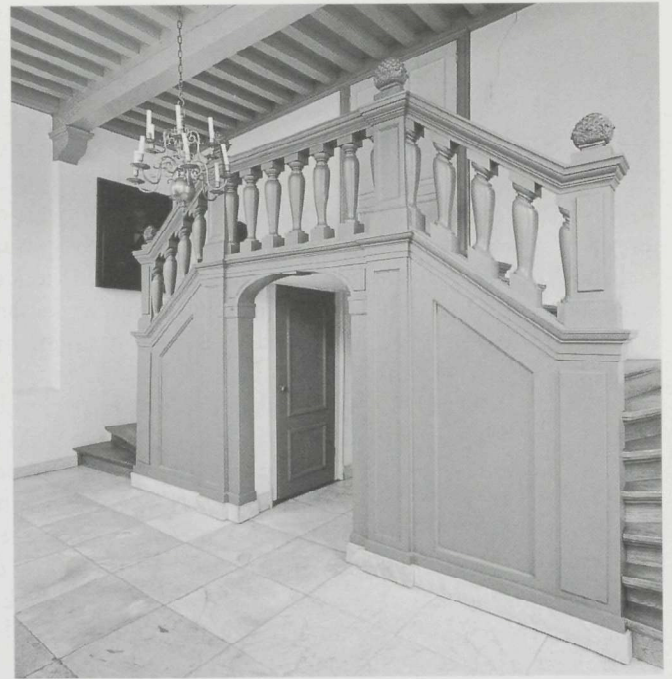

Toestand van de bibliotheekzaal in 1980.

Zijgevel aan de Groen hazengracht. De zeven kruiskozijnen corresponderen met het aantal dat in het bestek wordt opgegeven. Het buitenlangs gemetselde rookkanaal is in deze vorm sinds de bouw aanwezig. Deze oplossing werd bedacht om onnodige doorbreking van de wandkasten in de bibliotheekzaal te voorkomen.

hetzelfde jaar maakte hij een ontwerp voor een groot stadswoonhuis voor Abraham van Beveren in Dordrecht (p. 280) en in 1651 maakte hij een plan voor de kapconstructie en bekroning van de nieuwe Oostkerk in Middelburg. Juist in 1654 was er weer een belangrijke stadsopdracht in Leiden: de uitbreiding van het Gravensteen. Of hij de voltooiing van dit gebouw en van de 'Bibliotheca Thysiana' nog van nabij meemaakte is twijfelachtig: in januari 1655 werd hij, na moeilijkheden met het stadsbestuur, ontslagen. In 1657 vinden we hem terug als stadstimmerman van Middelburg. Omtrent de bouw van de Bibliotheca zijn we goed ingelicht. De bestekken voor het timmer- en metselwerk, gedateerd 16 augustus 1654, zijn bewaard in het archief van notaris Claes Verryut, die samen met Du Tour toezicht hield op de financiën (bijlage).⁶ Het werk werd aangenomen door twee grote Leidse aannemers: Willem Leendertsz van der Helm voor het timmerwerk (f 400) en Jan Jansz Pety voor het metselwerk (f 450). Van het wegvallen van Van 's Gravesande als toezichthoudend architect, zal de bouw niet al teveel hinder hebben ondervonden. Zowel Van der Helm, die later als stadstimmerman van Leiden veel gebouwen ontwierp, als Pety, de latere stadsmetselmeester, waren in staat zelfstandig te werken. Pety bouwde in 1660 voor eigen rekening het huis Herengracht 82 (p. 405). De eerste steen voor de Bibliotheca werd gelegd op 10 april 1655. Op 28 mei besloot men de hoekblokken van natuursteen, in afwijking van het bestek, tot aan de daklijst door te trekken. Op 27 juli bereikte men het hoogste punt en werd de schilder Cornelis Stooter betaald voor het ontwerpen van een wapenschild voor de voorgevel. Eind 1655 zal het gebouw in ruwbouw voltooid zijn geweest. Daarna besteedde men nog eens twee jaar aan de afwerking en inrichting: Van der Helm leverde voor f 62 twee grenenhouten schoorsteenmantels, bedsteden en vloeren voor de custoswoning. In januari 1657 kreeg hij f 321,6 voor de levering van boekenkasten, leestafel en omgaande balustrade in de zaal. In september van hetzelfde jaar werd nog eens f 214,17 uitgetrokken voor uitbreiding van de boekenkasten. In 1658 verdiende de huisschilder Jan de Vos f 72,14 met het schilderen van boekenkasten en plafonds en zijn naamgenoot, de kunstschilder Jan de Vos, f 25 voor het vervaardigen van een portret van Johannes Thysius.

Interieur voorhuis. Balklaag van moeder- en kinderbinten op eenvoudige consoles. De rechterhelft van de trap werd bijgemaakt bij de restauratie van 1958. De onderdoorgang geeft toegang tot de custoswoning.

Uit de rekeningen betreffende de bouw blijkt dat naast Van der Helm en Pety nog veel meer ambachtslieden bij de bouw waren betrokken: de Bentheimer zandsteen voor de voorgevel werd geleverd door Willem Wijmoth (f 154,15) en Maria Jansdr van Deyl, weduwe van Cornelis van Duynen (f 500).⁷ De smid Jan Jansz Poth maakte ijzeren ankers, diefijzers en de globes op het dak. Zijn collega Jan Jacobsz Gaesbeeck vervaardigde hang- en sluitwerk voor ramen en deuren. De totale kosten voor de bouw en inrichting beliepen uiteindelijk f 14.500, terwijl in het legaat met een bedrag van f 20.000 rekening was gehouden. Marcus du Tour had zich dus uitstekend van zijn taak gekweten. Ook na de voltooiing bleef hij als curator betrokken bij het wel en wee van de boekencollectie. Latere curatoren waren, vanaf 1685, zijn zoon David Constantijn du Tour en zijn achterkleinzoon Willem van Haren, die overleed in 1768. Sinds het eind van de 18de eeuw wordt het curatorschap waargenomen door hoogleraren van de universiteit. Het benedengedeelte van het gebouw werd steeds bewoond door een custos met zijn gezin. Boedels uit 1695 en 1893 geven de indruk dat het aantal vertrekkende van de custoswoning gestaag toenam.⁸ Die van 1695 noemt slechts een voorhuis, kelder, regentenkamer, gang, turfschuur en keuken. Deze regentenkamer was mogelijk het grote middenvertrek, dat later wordt aangeduid als 'huiskamer' van de custos. De boedel van 1893 correspondeert met de plattegrond zoals die is vastgelegd in de opmeting van 1950.⁹ Uit de lijst van beheerders blijkt dat de custos zijn ambt meestal combineerde met een andere betrekking: in 1728-1763, 1800-1811, 1874-1917 was de custos tevens pedel van de universiteit. Een van de eerste bewaarders, Hendrik de Vogel (1687-1695) was tevens pruikenmaker. Uit het kohier van de Personele Quotisatie van 1742 blijkt dat de toenmalige custos, Cornelis Schagen, leefde in betrekkelijke welstand: hij bewoonde het huis met zijn vrouw, kinderen en een dienstbode. Hij bezat een rijtuig en een paard.¹⁰ Wijzigingen aan het gebouw richtten zich uit de aard der zaak vooral op de custoswoning die het meest intensief werd gebruikt. Aan de bibliotheekzaal en aan het exterieur veranderde er in 340 jaar zeer weinig. In 1902 werd bij onderhoud aan de voorgevel het natuursteenwerk ontdaan van zijn verflagen. Bij een restauratie in 1958 naar plannen van H. van Oerle en J. Schrama, herstelde men de trap in het voorhuis en werden de globes op het dak opnieuw aangebracht. In 1997 ging het gebouw over in handen van Vereniging Hendrick de Keyser. Het beheer over de boekerij werd ondergebracht in een aparte stichting.

Beschrijving en reconstructie

Het gebouw is ruim 7,5 meter breed en 15 meter lang, wat overeen komt met 25 bij 50 Rijnlandse voeten. Zowel in- als uitwendig ligt de nadruk sterk op de eerste verdieping, waar zich de bibliotheekzaal bevindt. Inwendig is deze laag één meter hoger dan de begane grond. In de buitenarchitectuur is dit maatverschil gecamoufleerd omwille van een evenwichtige opbouw van de voorgevel: de cordonband tussen de begane grond en de verdieping verdeelt de gevel precies in twee gelijke delen van 15 voet hoog, waarbij de bovenste rechthoek, met het voorschild van het dak erbij, een vierkant vormt van 25 bij 25 voet. Qua architectonische detaillering ligt het accent geheel op de verdieping: de begane grond is behandeld als een basement, waarin alleen de natuurstenen ingangspartij nadruk krijgt. De verdieping is door vier ionische pilasters verdeeld in drie traveeën.¹¹ In de borstwering onder de vensters bevindt zich het gebeeldhouwde wapenschild van Johan Thys, geflankeerd door natuurstenen platen met 'Johannis Thysii' en 'Bibliotheca'. Over de pilasters ligt een hoofdgestel in de trant van de Lakenhal, met een driedelige architraafbalk en een bol fries, waartegen een plaquette met 'MDCLV' (1655). De kruisko zijnen zijn van hout. Op een tekening door Jacob Timmermans uit het eind van de 18de eeuw heeft de dakkapel boven de middentravee een klein fronton. In het timmerbestek (bijlage) komt deze dakkapel niet voor.

Inwendig zijn er zes vakken van moer- en kinderbinten op eenvoudige houten consoles, die volgens het bestek naar een 1:1 model moesten worden vervaardigd. De begane grond is verdeeld in 2 vakken voorhuis en vier vakken custoswoning. Het voorhuis wordt geheel beheerst door een monumentale trap met een dubbele opgang en een tussenbordes. Vanaf het bordes leidt een rechte steektrap verder op naar de verdieping waar men midden in de bibliotheekzaal bovenkomt. Van de trap in het voorhuis was op de opmeting uit 1950 de rechter opgang weggenomen. Daar was een kleine zijkamer afgescheiden, waarvan de wand zich in de huidige toestand nog aftekent tegen de balklaag. Dit vertrekje, dat in 1958 weer werd verwijderd, komt in de boedel van 1893 voor als 'de kamer van jongeheer Francois'. De bibliotheekzaal ademt nog geheel de sfeer van 1657. De ruimte heeft een houten vloer. Langs de wanden zijn de boekenkasten, waartussen aan de noordzijde drie vensters zijn uitgespaard. In het midden van de tegenover liggende lange zijde bevindt zich een gesloten kast met ionische pilasters, hoofdgestel en fronton. Deze was bedoeld voor het familie-archief Thysius en

Overzicht bibliotheekzaal op de verdieping. Balustrade, boekenkasten en leestafel geleverd door Willem Leendertsz van der Helm. De gesloten wandkast met fronton was bestemd voor het familie-archief Thys en werd in 1657 beschilderd door de huisschilder Jan de Vos.

Overzicht kap in de richting van de voorgevel: oorspronkelijk twee parallelle langskappen met voor- en achterschild en zakgoot in het midden. Platte afdekking, gordingen en beschoot later toegevoegd. De gebinten dateren nog van 1655.

werd door de huisschilder Jan de Vos voorzien van een decoratieve beschildering met het jaartal '1657' en het wapen 'Thys'. De kasten zijn door een looppad met balustrade van de middenruimte gescheiden. Deze middenruimte was het domein van de bezoekers, die zelf dus geen boeken uit de kasten konden nemen. In het achtergedeelte staat de zware leestafel van Van der Helm. Dicht bij de voorgevel staat een eikenhouten 'boekenmolen', die in 1657 voor *f* 25 werd aangeschaft.

De zolder is door een trap rechtsachter toegankelijk. Deze dateert in zijn huidige vorm uit het eind van de 19de eeuw en werd gewijzigd in 1958. In het timmerbestek van 1654 (bijlage) wordt een trap naar de zolder niet genoemd.

Van de oude kap is het grootste deel bewaard. Er zijn gebinten met rechte benen. Daarop waren twee parallelle nokken in de lengterichting van het perceel met een zakgoot in het midden. Op deze wijze kon de hoogte van de kap worden beperkt. De zakgoot is aan de voor- en achterzijde door een schild aan het zicht onttrokken. In een later stadium is de zakgoot verwijderd en vervangen door een 'plat' (dwarsdoorsnede).

De custoswoning op de begane grond maakt in zijn huidige vorm een vroeg-20ste-eeuwse indruk. Mogelijk gaat de hoofdindeling nog terug op de toestand van 1655. Merkwaardig is het dat de woning niet over een eigen toegang beschikt in de zijgevel langs de Groenhazengracht. De enige toegang is via het voorhuis. De doorgang onder de trap sluit aan op een gang, die om de middenkamer heenloopt en uitkomt in de keuken. Onder de trap bevinden zich links een vaste kast en rechts de toegang tot een kleine provisiekelder. De oude woonvertrekken van de custos lagen tegen de achtergevel: de keuken met een zijkamer. Het grote middenvertrek was mogelijk in 1695 'regentenkamer', later huiskamer van de custos. Zowel de middenkamer, de achterkamer als de keuken waren in het bezit van een stookplaats. Het kanaal van de keuken loopt als enige linksachter door de

bibliotheekzaal. De andere twee waren uitgebouwd tegen de zijgevel, waarvoor in 1655 toestemming werd verkregen. De opmeting van 1950 geeft boven de bedstee van de middenkamer en de toegang tot de kelder een kleine tussenverdieping, die vanaf de eerste treden van de steektrap naar de bibliotheekzaal toegankelijk is. Dit vertrekje heeft in de zijgevel twee eigen venstertjes en komt in de boedel van 1893 voor als 'slaapkamer der zoons'. Ook op zolder waren in de 19de eeuw nog twee extra slaapvertrekken afgescheiden.

Bijlage

Besteck (timmerwerk) waernaer d'Ed. heer jonchr. Marcus de Tour van meeninge es te besteden den arbeysloon tot het maecken ende opleveren van seekere huysinge alles volgens de gront ende stant teyckening mitsgaders borden ofte patronen hiernevens gaende ende alhier verclaert als te weeten: (verkorte vorm)

I (afbraak oude huis)

II Noch te maecken tot de eerste verdiepinge drie eycken cruiscasijnen, hooch de buytencant 9,5 voet breed 4 $\frac{3}{4}$ voet, de buytenstijlen ende onderdurpels swaer 6 ende 9 duym glashouten swaar 6 ende 9,5 duym, den middelstijlen swaer 6 ende 8 duym, de bovendurpels swaer 6 ende 10,5 duym, glashouten ende bovendurpels 1,5 duym oversteck, durpels ende stijlen aende binnensijde met een architraeff in 't versteck gewerct de stijlen van binnen aff gebellioent volgens het bort A, deese casijnen gestopt, met dubbeld vensters, dick 1,5 duym, met 2 clampen geclamt, ende gehangen als dat behoort

III Noch 4 cruiscasijnen van eyckehout inde zijdelmuyr comende aen de Groene Hasegraft (....)

IIII Noch 12 eycke wenteltrappen (treden), met 20 bordestrappen (rechte treden), 3 revelhouten 3,5 duym dick, lanck ende breed volgens teyckeninge, ende gewerct volgens 't bort B, met haer stootborden dick $\frac{3}{4}$ duym, als mede oversolderen van het bordes ende een gedeelte van de ganck met drooge deelen, met greyne bintgens swaer naer den eysch van 't werck, noch een gedeelte vande trappen comende inde camer te hangen in beschot, dick $\frac{3}{4}$ duym, ende van onderen te beschieten met beschot dick $\frac{1}{2}$ duym

Noch aende voors. trappen te stellen een bolluustraten (balustrade) hooch omtrent 10 voeten, breed omtrent 13,5 voet, hier toe 4 stijlen 2 lanck omtrent 10 voet ende 2 lanck omtrent 7,5 voet, ieder swaer 7 ende 7 duym, noch omtrent 18 voet regels swaer 4 ende 5 duym, noch omtrent 21 voet onder pedestrael lijst swaer ende gewerct volgens het bort C, noch 2 steeckschoren ieder lanck omtrent 5 voet, swaer 6 ende 8 duym, om de trappen van achteren in te wercken met pennen ende gaeten

(...)noch 11 bolluysters saer 6 ende 6 duym, lanck omtrent 3 voet (...)

1 dubbeld deur in het kasijn, dick 1,5 duym, noch twee deurstijlen swaer naer den eysch, lanck 6,5 voet, dit alles tesaemen gewerct volgens de teyckeninge ende den eysch vandien ende dit artyckel van eycken ofte wagenschot

V Noch 2 deurcasijnen van wageschot, en inde camer, ende 1 om inde kelder te gaen, het een hooch den dach 6 voet 2 duym, het ander 5 voet 10 duym (...)

VI Noch 1 deurcasijn inde keucken met lichten daerboven, hooch den dach 11 voet 8 duym, wijt 30 duym (....)

VII Noch 3 deurcasijnen van eyckehout, hooch den dach 6 voet, wijt 30 duym (...)

VIII Noch sal den aennemer gehouden sijn te maecken soo veel ende sodanige lichten van wageschot inde gangh als den heere besteder gelieven sal (...)

IX Noch 2 greyne schoorsteenmantels lanck ende wijt naerden eysch swaer 4 ende 12 duym, met lippen inden anderen gewerct op haar behoerlijke plaets geleyt

X Noch te oversolderen van de bottellerije ende het secreet met drooge deelen, de bintgens lanck en de swaer naer den eysch van 't werck, ende 1 viercant casijntgen, met 1 wageschot deurtgen daerin stijltgens ende durpels swaer 4 ende 4 duym

XI (...)

XII Noch 6 binten ieder lanck omtrent 23,5 voet, 2 inde voorsael, swaer 10 ende 15 duym,

met 4 neuten daeronder swaer ende gewerct volgens het bort E van eyckenhout, de andere 4 swaer 9 ende 14 duym, noch 2 bintgens lanck omtrent 10 voet swaer alsovooren 9 ende 14 duym, 2 strijchouten, lanck als de binten, swaer 6 ende 6 duym, 2 muyrplaten lanck als de strijchouten, swaer 6 ende 6 duym, en het ander 6 ende 8 duym, 2 revelhouten lanck naer den eysch, swaer 6 ende 8 duym, dese binten te overribben, met ribben swaer 4 ende 4,5 duym, inde binten gelijk ingelaeten, om de vierde ribbe een met swaluwstaert, ende inde strijchouten ende muyrplaeten met pennen ende gaeten wel gesloten, de middelt op een voet, alles werckelijk inden anderen gewerct op haar behoerlijke plaets geleyt Deselve te oversolderen met gave balck plancken dick stijft 1 duym, geploecht, geschaeft, ende met veeren vastgeleyt affgereet so dat behoort

XIII Comende tot het tweede viercant (bouwlaag)

Inden eersten om het trapgat te weeten aen 3 zijden te maecken een leeningh met boluysters langh ende hooch alles volgens de teykeningen ende den eysch vandien, van eyckenhout

XIII Noch 6 cruyscasijnen (...)

XV Noch 5 binten lanck omtrent 24 voeten swaar 11 ende 16 duym, met 2 strijchouten lanck als de binten, swaer 8 ende 10 duym, dese binten te overribben met ribben swaer ende sodanich gewerct, als beneden geschreven staet

Deselve te oversolderen met drooge greyne deelen gewerct op beyde eynden even breed, met viercante plougen in malcanderen geploucht, in't verbant door malcanderen geleyt, alles glat geschaeft, wel gespeijckert afgereet naer behooren

XVI Noch 4 kapebinten gewerct volgens A, 1 volgens B, 2 halve binten volgens C, 2 halve binten volgens D, 2 hoeckepers volgens E, 2 hoeckepers volgens F, 2 volgens G, 2 maeckelaers volgens H, ende de muyrplaeten gordinge ende nocken wel gewintbant ende gejachtschoort, voorts met ribben gespannen, de middelt op een voet mede van vooren ende ter zijde aende Groene Hasegraft een deurgaende croonlijst volgens 't bort geteykent met B, te weeten van voren ter lengte van 24 voet, gewerct met modiloens volgens 't voors. bort B, (...)

XVII (..)

XVIII Den aennemer sal gehouden wesen sijn aengenomen werck wel ende meesterlijk te wercken (...)

De spaenders sullen blijven aen den aennemer dewijle hij gehouden is op zijn eygen bier te wercken

Den aennemer sal maecken dat den metselaer naer hem niet en comt te wachten op pene (straf) dat hij van yder dach die den metselaer wacht sal verbeuren 2 gulden

Blijvende het drayende snijwerck tot laste van den heere besteede

Is aengenomen bij Willem Leenderts vander Helm om 400 gulden boven een rosennobel voor zijn huysvrouw, alles onder verbant als naer rechten den 16en Augusti van den jare 1654

Besteck (metselwerk) waernaer menheer du Tour begeert te besteeden den arbeyt vant metselwerck ende het stellen van het hartsteenwerck van een huysinge het twelck gemackt sal werde op het Rapenburgh op de houck vande Groene Hasegraft volgens bijgaende gront stant teykeningh daervan sijnde ende hiernaer breeder sal werden verhalt (verkorte vorm)

Inden eersten (.....afbraak)

Ten tweede soo sal den aennemer naerdatt hij dit verschreven werck sal hebben affgebroecken het wederom opmaecken te weeten de voorgevel die hooch sal sijn 29 voet 6 duym uyt de bovecant van de onderdrempe van het voordeurcasijn ende breed 23 voet en 10 duym buytencanten, deselve te fonderen ende aen te leggen 3 voet beneden de vloer van 't voorhuys, de onderste lagen breed 3,5 steen ende om de 2 lagen aen weedersijden 1 clasoor ingesneeden tot op de dicten van 2,5 steen ende soo opgaende tot gelijk de straet toe

Ende dan daerop te stellen de plint hetsij van blauwen arduyn ofte witte Bentemer hartsteen gelijk den besteede daertoe leveren sal. Alsmeeden te stellen inde voorgevel een hartsteenen poort gelijk aende stantteykeningh te sien is ende een waterlijst onder de eerste kruyscasijne met hartsteene houckstuicken soo hooch totde tweede waterlijst toe ende dan daerop te stellen 4 sottebasen met haer ornamenten daerboven alsamen van grauwe Bentemer hartsteen (ofte ten waer aeler het besteet werden verandert moechte sijn om de pilsters van roode gehamersclage steen te laeten maecken) ende de onderste verdiepingh te maecken ter dicte van 2 steen ende dat ter hoochte van 13,5 voet en de bovenste verdiepingh ter dicte van 1 steen ende dat ter hoochte van 16 voet ende dat te maecken van klinckert ofte grauwe hartsteen gelijk den besteder daertoe leveren sal ende daerin te stellen 3 tafels (platen) met een schilt alsamen uitwijsende de teykeningh

Noch te maecken de sij comende tegen de Groene Hasegraft die lanck sal sijn omtrent 49 voet 6 duym ende hooch als de voorgevel (...)

ende in deselve sijmyr te maecken 2 schoorsteenen gelijk aende teyckeningh te sien is ende deselve schoorsteenen te moeten maecken dat die op de camer (zaal) niet gesien en connen werden maer sullen van buyten uit gewrocht moeten sijn soodanich gelijk aende stantteyckeningh te sien is (...)

Noch te maecken de achtergevel (...)

Noch te maecken alle de binnemuyren van soodanige swaerte gelijk als op de grontteyckeningh te sien is deselve te fonderen ende aen te leggen van soodanige diepte ende swaerten als den besteder goet vinden sal ende deselve binnemuyren niet hooger te maecken als de onderste verdiepingh die hooch sal sijn 13 voet 6 duym

Den aennemer sal gehouden sijn te maecken het geheele werck al wat den dach beschint ofte gesien can werden van soodanige gebacken steen als den besteder daertoe leveren sal (...) ende te maecken over alle de cruyscasijne ende bolcasijne soodanige bogen als de besteder believen sal (ontlastingsbogen ?)

Den aennemer sal meeden gehouden sijn het tgeheele werck te latten ende te deckene met soodanige pannen (...)

Noch meeden tgeheele huys van binne wel recht te rapen ende wel gladt te pleysteren (...)

Noch tgeheele huys te vloeren met soodanige steenen als den besteder daertoe leveren sal deselve te leggen in calck ofte tras alsmeeden te stellen alle de blickende steentiens (tegeltjes) soo inde schoorsteenen als bij de vloer heen een hooch alsmeeden te stellen de posten inde schoorsteenen soodanich als den besteder daertoe leveren sal

Noch meeden te maecken een regenback (..) als meeden een seekreet te maecken (..) deselve te brengen met een rijvel (riool) tot in de Groene Hasegraft soo dat behoort (...)

De aennemer sal meeden gehouden sijn te halen alle het hartsteenwerck ter plaetsen daer het gemaek sal werden binnen deser steeden ende in het halen wel terdegen sorgen moeten dragen dat het niet gestooten ofte gescheuten wert hetsij met inde schouv ofte schuyt te laden ende wederom te lossen als oock meeden in het opstellen van het werck (...)

Is aengenomen bij Jan Jansz Pety metselaer om 450 gulden boven een rosenobel voor zijn huysvrouw ende een silvere ducaton voor zijn dochter, alles onder verbant als naer rechte en 16 Augusti van den jare 1654

1 Th. H. Lunsingh Scheurleer, C. Willemijn Fock, A.J. van Dissel, *Het Rapenburg. Geschiedenis van een Leidse gracht*, deel IIIa, Leiden 1988, p. 73-107.

2 GA Leiden, RA inv.nr. 67, Waarboek 4F, fol. 335 en 252.

3 *Het Rapenburg.* (noot 1) p. 80-81 (citaat).

4 Familie-archief Thysius, inv.nr. 1 (geciteerd uit *Het Rapenburg.* [noot 1], p. 82).

5 Uit de bestekken (bijlagen) is op te maken, voor welke onderdelen tekeningen-voorhanden waren. Naast grond- en standtekeningen waren er voor de timmerman details A t/m E, voor de vensters in de voorgevel (A), de trap in het voorhuis (B,C,D) en de consoles (E). De kap was in onderdelen uitgetekend A t/m H. Verder was er een tekening B voor de kroonlijst van de voorgevel (hout). In het metselbestek wordt alleen naar de overzichten verwezen.

Er moeten details voor het natuursteenwerk zijn geweest, maar deze waren bedoeld voor de steenhouders.

6 GA Leiden, NA 712, inv.nrs. 145 en 146.

7 Wijmoth leverde in 1657-'58 natuursteen voor de door Pieter Post ontworpen waag.

Van Duynen was in 1645 een van de aannemers van het steenhouderswerk aan de poort van de Jorisdoelen.

8 *Het Rapenburg.*, (noot 1), p. 103-104.

9 Van boven naar beneden: slaapkamer op den zolder, tweede slaapkamer, zolder, bibliotheek, kamertje naar de bibliotheek, slaapkamer der zoons, vestibule, kamer van den jongebeer Francois, vaste kast, kelder, gang, keuken, achterkamer, huiskamer.

10 GA Leiden, SA inv.nr. 7561, N-Rapenburg, nr. 1777.

11 Zie ook *Het Rapenburg.* (noot 1), deel II, inleiding door J.J. Terwen.